

Lax och öring i Gullspångsälven 2019

Håkan Magnusson, Mariestads kommun

Förvaltningsgruppen för Gullspångsälvens naturreservat 2020-08-20

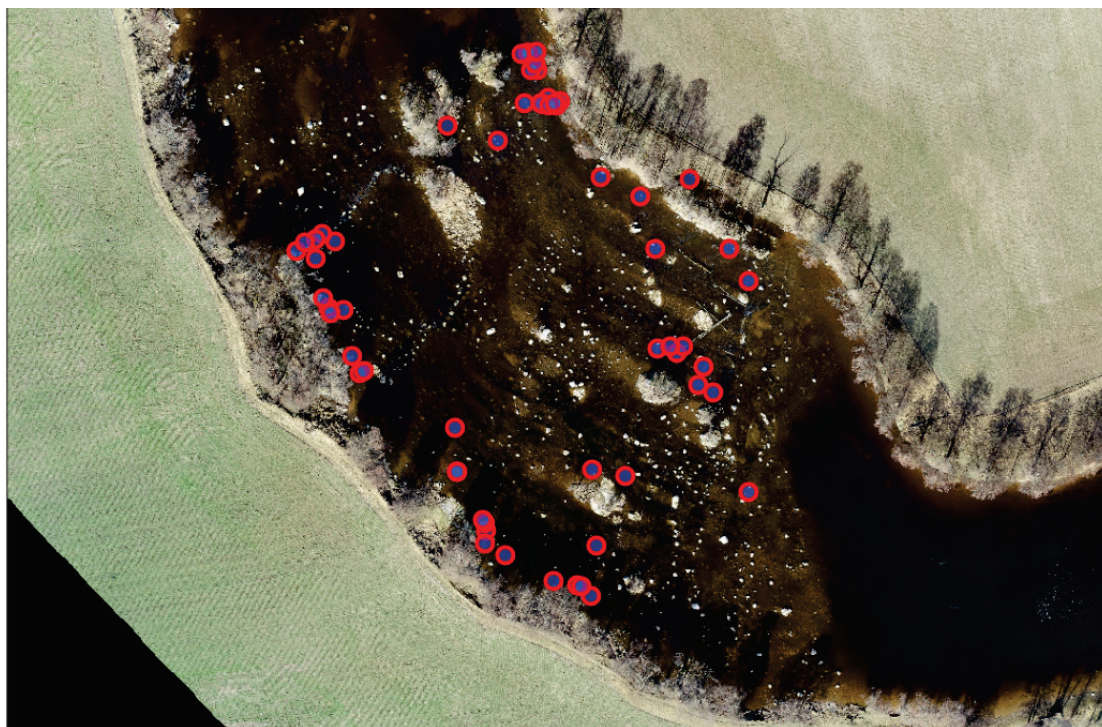
Året dominerades av stora restaureringsarbeten i Gullspångsforsen och Stora Åråsforsen med utläggning av stenmaterial för att utöka arealen uppväxtområden. Utförda undersökningar visade på blandade resultat. Antalet lekgröpar var fortfarande högt, men det var ovanligt lite gröpar i Stora Åråsforsen. Elfiskena visade förhållandevis god tillgång på lax- och öring i Åråsforsarna, men fortfarande ligger åtminstone Lilla Åråsforsen mycket lågt. Gullspångsforsen hade dessvärre knappt någon lax alls, medan tätheterna av öring var i paritet med tidigare år.

This year major restoration work in Gullspångsforsen and Stora Åråsforsen, with the adding of stone material to expand the area growing areas, dominated. Surveys showed mixed results. The number of spawningredds were still high, but there were unusually few reddes found in Stora Åråsforsen. The electrofishing showed a relatively good amount of salmon and trout in Åråsforsarna, but Lilla Åråsforsen still has very low densities. Unfortunately Gullspångsforsen showed hardly any salmon at all, while the densities of brown trout were on a par with previous years.

~

Lekgröpsräkningar

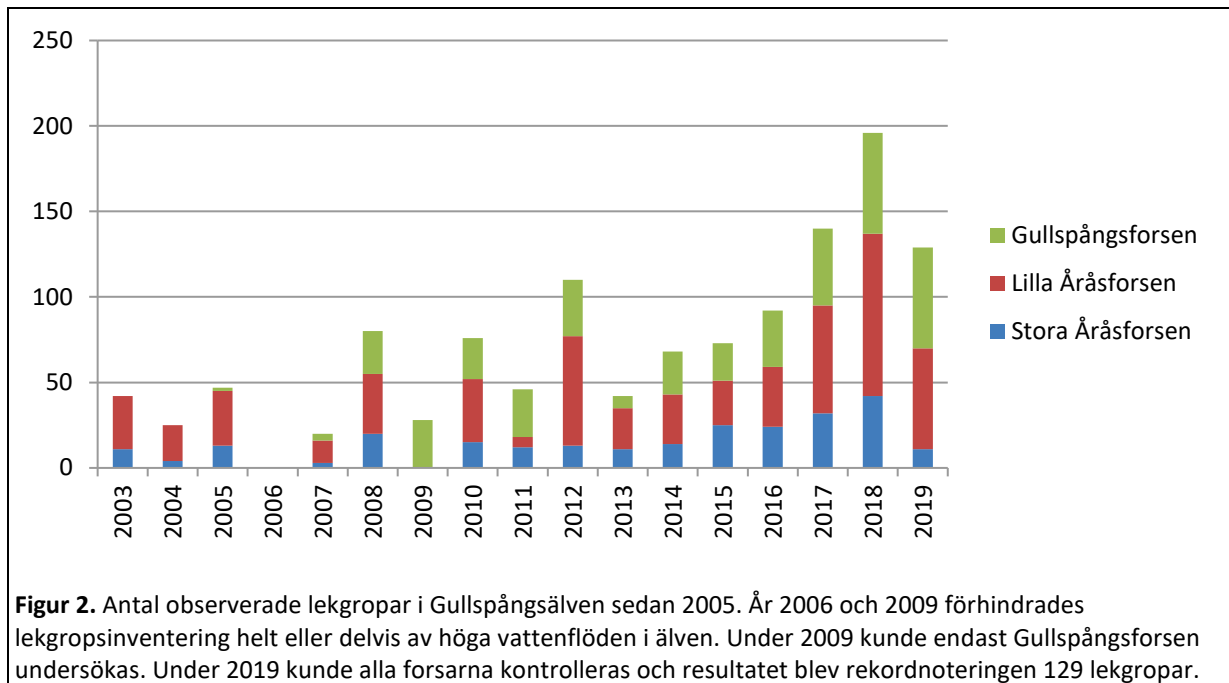
Lekgröpsräkningar utfördes den 2 till 5 december 2019. Funna gröpar mättes in och markerades med numrerade stenar. Inga DNA-prov togs i samband med lekgröpsräkningen. Istället genomfördes en provtagning av gulsäcksyngel, våren 2020. Motivet var att DNA-analyserna är säkrare för gulsäcksyngel, då dessa utvecklats längre än romkorn.

Påträffade lekgröpar i Lilla Åråsforsen 2019.

20 m

Totalt 129 lekgropar hittades, att jämföra med medel för perioden 2004-2019 som är 78 gropar. Fördelningen mellan forsarna 2019 var 59 stycken i Gullspångsforsen, 59 i Lilla Åråsforsen och endast 11 i Stora Åråsforsen. Därmed var det ovanligt få lekgropar i Stora Åråsforsen. I materialet syns en ökande trend när det gäller antalet lekgropar under perioden 2005 till 2019.

Den 30 mars till 2 april återbesöktes så lekgroparna för uttag av DNA-prov från gulsäcksyngel. Så gott som alla gropar kunde återfinnas genom GPS och markeringsstenarna. Förekomst av gulsäckyngel, samt döda eller obefruktade romkorn, noterades. Ett eller flera yngel togs ut per grop.

Totalt analyserades 75 prover, varav 26 från Gullspångsforsen, 41 från Lilla Åråsforsen och 8 från Stora Åråsforsen. Resultatet blev:

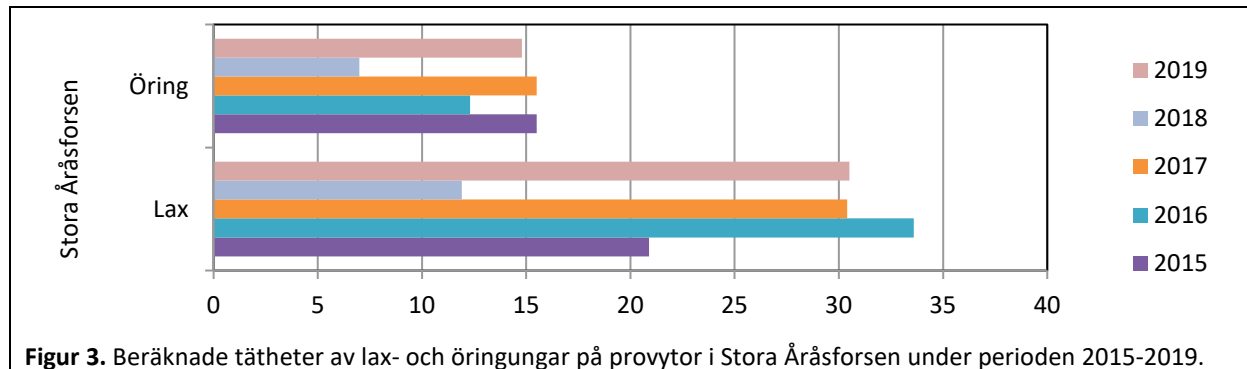
- Gullspångsforsen - 1 grop av lax, 24 av öring och 1 av hybrid.
- Lilla Åråsforsen - 12 av lax och 29 av öring.
- Stora Åråsforsen - alla 8 gropar var av öring.

Elfisken

Den 18 till 20 september genomfördes elfisken. Antalet utfiskningar varierade mellan 1 och 3 beroende på fångst. Havs- och vattenmyndighetens tabell för fångstkoeficienter har använts vid beräkningar. Vid elfiskena togs prover för DNA-analys ut på flertalet av de fångade individerna.

Stora Åråsforsen

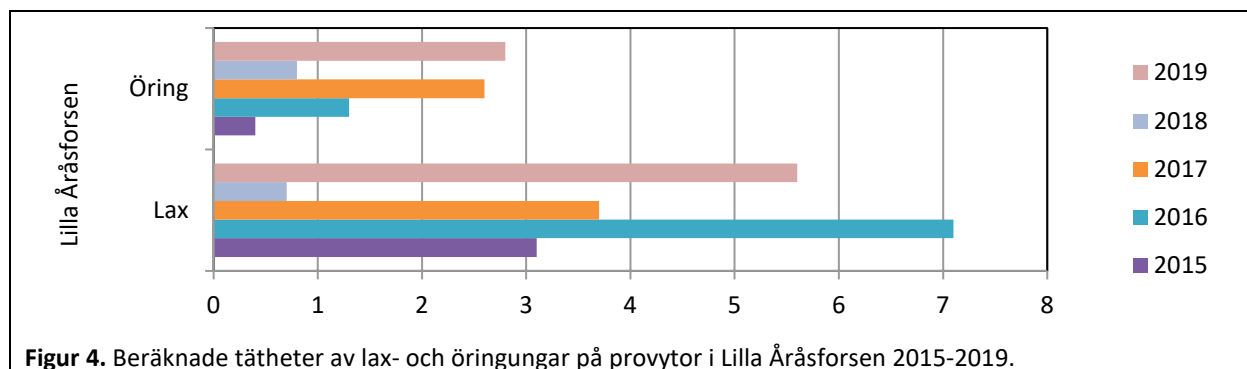
Det var bra tillgång på både lax och öring. Tätheten, för de aktuella provytorna, beräknades till 30 laxungar/100m². Medelvärdet för perioden 2005-2019 ligger på 16 stycken. Vad gäller öring så beräknades tätheten till 15 öringungar/100 m², d.v.s. lite högre än medelvärdet, 9 stycken, för perioden 2005-2019. Inga hybrider noterades vid elfisket eller DNA-analysen.

Figur 3. Beräknade tätheter av lax- och öringungar på provtytor i Stora Åråsforsen under perioden 2015-2019.

Lilla Åråsforsen

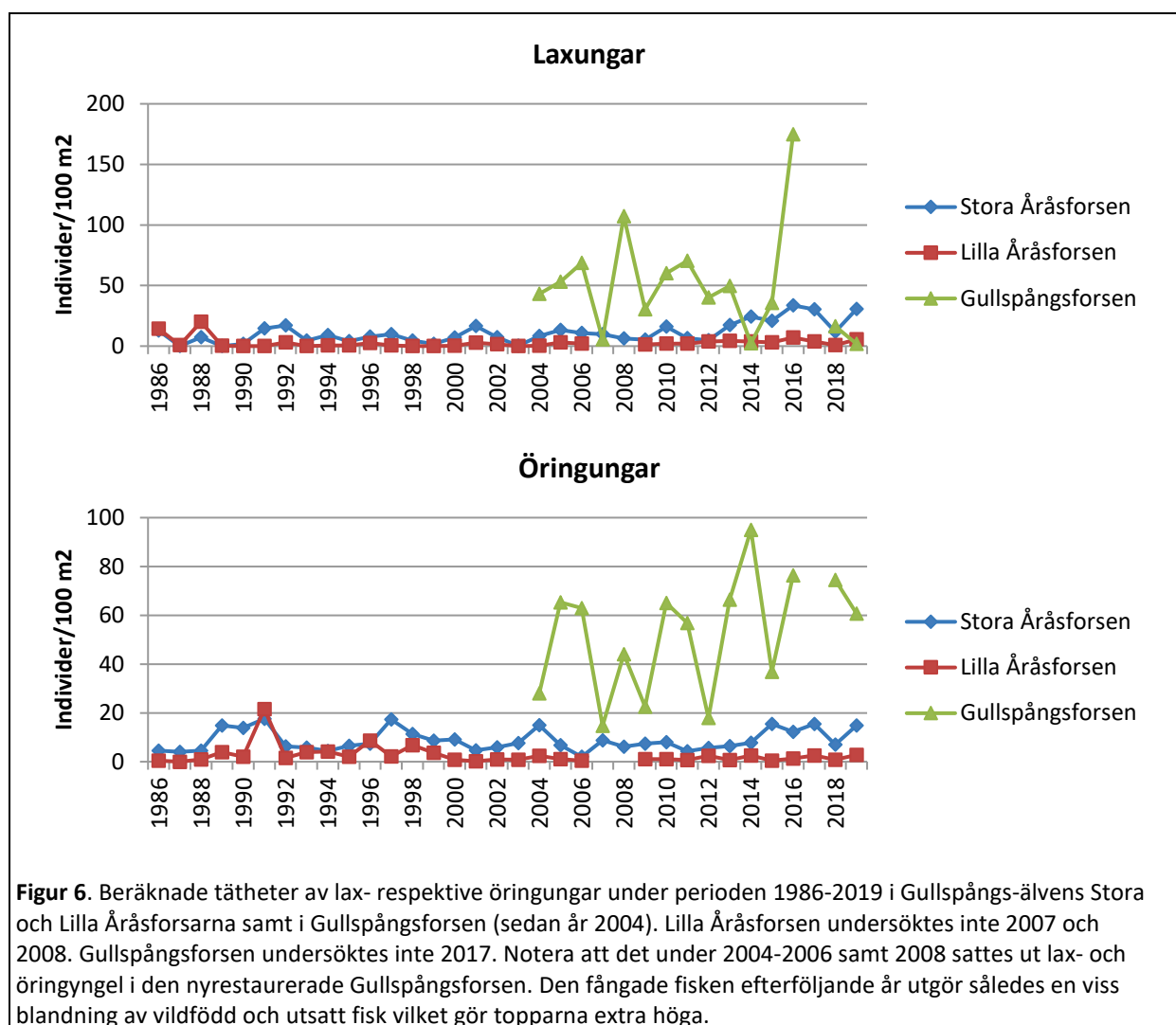
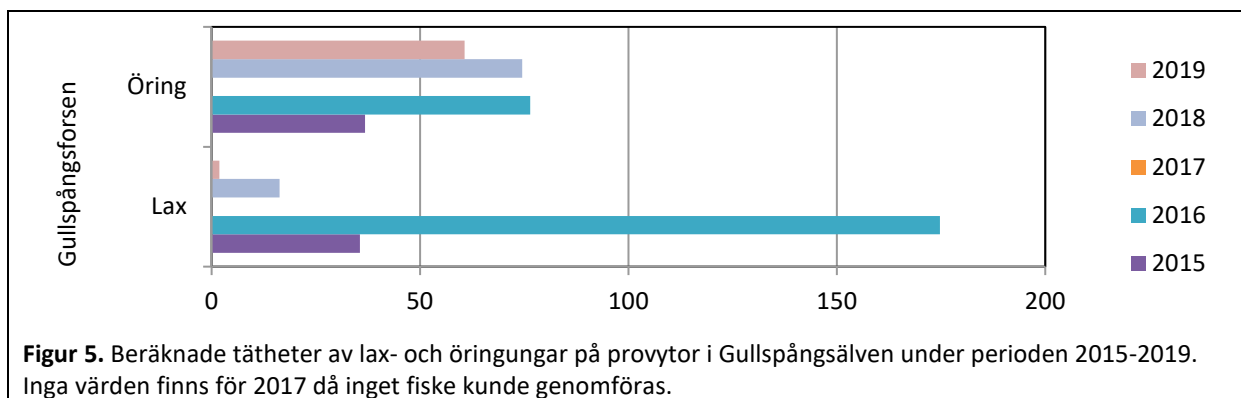
Det var, för att vara Lilla Åråsforsen, ett ganska bra år. Tätheten av laxungar beräknades till 6 individer/100m² vilket är väl över medelvärdet för 2005-2019. Tätheten av öring beräknades till 3 individer/100m² av vardera arten, jämfört med medelvärdet 2005-2019 på endast 1 individ/100m². Ändå är det dock mycket låga tätheter det rör sig om.

Figur 4. Beräknade tätheter av lax- och öringungar på provtytor i Lilla Åråsforsen 2015-2019.

Gullspångsforsen

För Gullspångsforsen var det dessvärre ett dåligt år för lax, men ganska normalt vad gäller öring. Endast 1 lax påträffades vid elfisket. Denna var även en 1+ eller äldre, d.v.s. den härrörde inte från 2018 års lek. Detta kan jämföras med medelvärdet för perioden 2005-2019, vilket ligger på 51 individer/100m². Det var således mycket lite lax under 2019. Öringen hade däremot god täthet med, 61 individer/100 m². Detta är något över medelvärdet för perioden 2005-2019, vilket ligger på 54. Utförd DNA-analys visade att andelen hybrider var hög. Tätheten av dessa beräknades till 16 individer/100 m².

Bevarandearbeten 2019

Under hösten 2019 skedde stora restaureringsarbeten i Gullspångsforsen och Stora Årsforsen inom ramen för GRAP-projektet (*Gullspång River Action Plan*). Detta genom utläggning och omflyttning av stenblock för att skapa mer areal lämplig uppväxtmiljö. Med hjälp av uppbyggda trösklar och friliggande stenblock bromsades flödes hastigheten och vattnet styrdes ut mot kanterna, varvid forsarna breddades. Vidare skapades områden med stenblock i lager på lager för att erbjuda god tillgång till skyddande hålrum. Ungefär 1 000 m² i Gullspångsforsen och 2 000 m² i Stora Årsforsen har byggts om på detta sätt.

Mer information

Du kan läsa mer om bevarandearbetet i Gullspångsälven på webben:

<https://www.gullspangslaxen.se/>

Om Vänerns laxar och öringar

Vänern har, så vitt vi vet, kvar två ursprungliga stammar av lax (Gullspångslax och Klarälvslax) och tre stammar av öring (Gullspångsöring, Klarälvöring och Tidanöring). Den sjövandrande lax- och öringen är egentligen samma arter som de som lever i Östersjön, men som avskilts från havet efter senaste istiden. De har kvar sin vandringsinstinkt och lever nu sina vuxna liv i Vänern i stället för havet. Fiskarna har kvar sina saltvattensgener och skulle således kunna överleva i havet.

En av SLU genomförd genetikundersökning visade att stammarna i Vänern är mest besläktade med Östersjöstammar från finska viken och Baltikum.

Den vilda laxen och öringen i Vänern hyser alla svaga bestånd på grund av vandringshinder och på att mycket av lek- och uppväxtområdena försvunnit. För att kompensera bortfallet sker utsättningar av odlad fisk. Ingen utsättning av Tidanöring sker dock. Den odlade fisken skiljs från den vildlekande genom att fettfenan tas bort.